לח: אחד דיני ממונות פרק רביעי סנהדרין

רבינו חננאל

שקה ראשונה הוצבר עפרו שניה נעשה גולם כו׳. חמשה עלו למטה שנים וירדו ארבעה כו׳. אמר רב יהודה אמר רב אדם הראשון מין היה שנאמר ויקרא ה׳ אלהים אל האדם ויאמר לו איכה. לאן לכך נוטה. ר׳ יצחק אמר מושך בערלתו היה כו׳. פי׳ רב ור׳ יצחק ורב נחמן באו להודיע כי המינים אומרים כי אדם הראשון מין היה כמותינו ומושך ערלתו היה וכופר בעיקר השכינה היה. ומביאין ראיה לדבריהם מאלו הפסוקים הוו והיירין בתשובתם ללמד מה שתשובו להם. וכן פירוש כל כיוצא באלו. אבל חכמי התלמוד חס שאומר על אדם הראשון ועל כיוצא בו פגם. והמפרש וזולתי זה הפירוש עתיד ליתן את הדין. אמר רב כשביקש הקב״ה לבראות את עולמו ברא כת של מלאכי השרת אמר נעשה אדם אמרו לפניו רבש״ע מה מעשיו לפניו מה אנוש כי תזכרנו הושיט אצבעו ביניהם ושרפם. וכן כת שניה. וכן כת שלישית כו׳. אמר רב זה ספר תולדות אדם מלמד שהראהו הקב״ה לאדם הראשון דור דור וחכמיו ודורשיו ופרנסיו וכיון שהגיע לדורו של ר׳ עקיבא שמח בתורתו ונעצב במיתתו שנאמר ולי מה יקרו רעיך אל מה עצמו ראשיהם. תנן התם ר׳ אליעזר אומר הוי שקוד ללמוד מה שתשיב לאפיקורוס. אמר ר׳ יוחנן אפיקורוס נכרי. אבל אפיקורוס ישראל כל שכן דמפקר טפי. וכל מקום דמיפקרי מינים תשובתן בצידם. נעשה אדם בצלמנו כדמותנו. ויברא אלהים את האדם בצלמו. הבה נרדה. וירד ה׳. כי שם נגלו אליו האלהים. לאל העונה אותי. אשר לו אלהים קרובים אליו. כה׳ אלהינו בכל קראנו אליו. אשר הלכו אלהים לפדות לו. ולא כתיב להם. חזה הוה עד די כרסון רמיו ועתיק יומין יתיב. כר׳ דאמר אין הקב״ה עושה דבר אלא אם כן נמלך בפמליא של מעלה שנאמר בגזירת עירין פתגמא ומאמר קדישין שאילתא. מאי כרסון אחד לו ואחד לדוד ונדחו דבריו. ועוד חזר ואמר אחד לדין ואחד לצדקה וא״ל ר׳ אלעזר בן עזריה כלך למדברותיך אצל נגעים ואהלות כלומר דבר בקושיות ובהוראות כי בהגדות אינך כך. מדרשי הפסוקין בהגדות הן. אחד לכסא לישיבה ואחד לשרפרף להדום. כדכתיב השמים כסאי והארץ הדום רגלי. א״ל ההוא מינא לרב אידית כתיב ואל משה אמר עלה אל ה׳ עלה אלי מיבעי ליה. א״ל חזי לרישא דעיניא דכתיב הנה אנכי שולח מלאך וכו׳ ומלאך זהו מטטרון וכתיב ביה כי שמי בקרבו מלשון בקרב

גופו מכבל. על שם שהיתה עמוקה נראה שמשם לוקח ולכך נעשה מגולה: **וראשו מארץ ישראל.** שהיא גבוהה וחשובה מכל הארצות: **ואיכריו.** יליו וגרגליו: **משאר ארצות.** מכל העולם כדיליף לעיל (ע״מ): **מאקרא דאגמא.** בכבל הוה והוא עמוק מאד: **כל ילין.** לינת לילה: **עד זקנה.** כל ימיו (אסכלנו): **מסוף העולם ועד סופו היה.** מרכו: **כרא אדם** (ו) **מקנה הארץ.** מקנה עד קנה: **אחור וקדם.** שני צורות דו פרצופין (נרכות דף מא:): **על הארץ ולמקנה השמים.** כלומר עומד בארץ וראשו מגיע השמימה: **ולי מה יקרו רעיך אל.** כתיב גלמי ראו עיניך כתיב אותו מזמור וביצירת אדם מדבר: **לדוקי** (ו) **היה.** טוטה לעבודת כוכבים: **שקוד.** מהיר וחריץ: **כדי שתדע להשיב לאפיקורוס.** הבא להכיא ראיה מן התורה לדברי הצדוקים (ו): **כל שכן דמקר טפי.** שהרי הכיר וכפר ומתוך כך מדקדק ולא תוכל להשיבו דבר המקובל לו: **שפקרו הצדוקים** (ו). שמביאין ראיה מן התורה להפקיען: **ויברא.** ימידי: **העוכה.** לשון ימיד: **אשר הלכו אלהים לפדות לו.** הרי לשון ימיד: **עד דכרסוון רמיו.** מתיישבו הכסאות דמשמע שמים: **כתיב כיה ועתיק יומין יתיב.** ימידי: **הגך למה לי.** למה נכתב בלשון רבים: **כדרבי יוחנן.** שהכל בעצת פמליא שלו: **שכינה הוא.** שאתה מוציא כשר ודם אצלו: **זהו מעטרון.** הוא אמר עליה אל ה׳: **שמו כשם רבו.** ה׳. לפיכך לא הזכיר שמו וכתב סתם: **אם כן לא ישא לפשעכם.** לא יכול לסלוח לפשעכם ומה יתרון בו: **אמר ליה הימנותא כידן.** שאין בו כח לשאת פשעינו ואנו נמי מאמינוהו ומיאנו לקבלו אפילו לפרוונקא שליח מוליא ומכיא: **שמיע לי.** שהמקרא הזה תשובה לזה:

מחות

וירדו ארבעה. אדם וחוה וקין ותיומתו אבל הבל לא נולד בלתו פעם כדכתיב (בראשית ד) ותוסף ללדת ושני תיומות נולדו עמו דדרים בבראשית רבה מדכתיב (שם) את אחיו את הבל׳:

להולמין

גופו מבבל וראשו מארץ ישראל ואבריו משאר ארצות ענבותיו א״ר אחא מאקרא דאגמא א״ר [6]יוחנן בר חנינא [7]שתים עשרה שעות הוי היום שעה ראשונה הוצבר עפרו שניה נעשה גולם שלישית נמתחו אבריו רביעית נזרקה בו נשמה חמישית עמד על רגליו ששית קרא שמות שביעית נזדווגה לו חוה שמינית עלו למטה שנים וירדו ארבעה תשיעית נצטווה שלא לאכול מן האילן עשירית סרח אחת עשרה נידון שתים עשרה נטרד והלך לו שנאמר [1]אדם ביקר בל ילין [2]אמר רמי בר חמא אין חיה רעה שולטת באדם אלא אם כן נדמה לו כבהמה שנאמר [1]נמשל כבהמות נדמו: (שע״ה בסו״ף ארמ״י סימן) אמר רב יהודה א״ר בשעה שבקש הקב״ה לבראות את האדם ברא כת אחת של מלאכי השרת אמר להם רצונכם [3]נעשה אדם בצלמנו אמרו לפניו רבש״ע מה מעשיו אמר להן כך וכך מעשיו אמרו לפניו רבש״ע [3]מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו [7]הושיט אצבעו קטנה ביניהן ושרפם וכן כת שניה כת שלישית [8]אמרו לפניו רבש״ע ראשונים שאמרו לפניך מה הועילו כל העולם כולו שלך הוא כל מה שאתה רוצה לעשות בעולמך עשה כיון שהגיע לאנשי דור המבול ואנשי דור הפלגה שמעשיהן מקולקלין אמרו לפניו רבש״ע לא יפה אמרו ראשונים לפניך אמר להן [4]ועד זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסבול וגו׳ אמר רב יהודה אמר רב [9]אדם הראשון מסוף העולם ועד סופו היה שנאמר [5]למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ ולמקצה השמים ועד קצה השמים כיון שסרח הניח הקדוש ברוך הוא ידו עליו ומיעטו שנאמר [6]אחור וקדם צרתני ותשת עלי כפך אמר ר״א אדם הראשון מן הארץ עד לרקיע היה שנאמר למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ ולמקצה השמים [10](עד קצה השמים) כיון שסרח הניח הקב״ה ידו עליו ומיעטו שנאמר אחור וקדם צרתני וגו׳ קשו קראי אהדדי אידי ואידי חדא מידה היא ואמר רב יהודה אמר רב אדם הראשון בלשון ארמי ספר שנאמר [7]ולי מה יקרו רעיך אל והיינו [10]דאמר ריש לקיש מאי דכתיב [8]זה ספר תולדות אדם מלמד שהראהו הקב״ה דור דור ודורשיו דור דור וחכמיו כיון שהגיע לדורו של רבי עקיבא שמח בתורתו ונתעצב במיתתו [11]אמר ולי מה יקרו רעיך אל ואמר רב יהודה אמר רב אדם הראשון מין היה שנאמר [9]ויקרא ה׳ אלהים אל האדם ויאמר לו איכה אן נטה לבך רבי יצחק אמר מושך בערלתו היה כתיב הכא [10]והמה כאדם עברו ברית וכתיב התם [11]את בריתי הפר רב נחמן אמר כופר בעיקר היה כתיב הכא עברו ברית וכתיב התם [12](את בריתי הפר) [12]ואמרו על אשר עזבו (את) ברית ה׳ [13](אלהי אבותם) [13]תנן התם ר״א אומר הוי שקוד ללמוד תורה ודע מה שתשיב לאפיקורוס אמר ר׳ יוחנן ל״ש אלא אפיקורוס (של) עובדי כוכבים אבל אפיקורוס ישראל כ״ש דפקר טפי א״ר יוחנן כ״מ שפקרו המינים תשובתן בצידן [2]נעשה אדם בצלמנו (ואומר) [13]ויברא אלהים את האדם בצלמו [14]הבה נרדה ונבלה שם שפתם [15]וירד ה׳ לראות את העיר ואת המגדל [16]כי שם נגלו אליו האלהים [17]לאל העונה אותי ביום צרתי [18]כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כה׳ אלהינו בכל קראנו אליו [19]ומי כעמך כישראל גוי אחד בארץ אשר הלכו אלהים לפדות לו לעם [20]עד די כרסוון רמיו ועתיק יומין יתיב הגך למה לי כדרבי יוחנן דא״ר יוחנן אין הקב״ה עושה דבר אא״כ נמלך בפמליא של מעלה שנאמר [21]בגזירת עירין פתגמא ובמאמר קדישין שאילתא התינח כולהי עד די כרסוון רמיו מאי איכא למימר [22]אחד לו ואחד לדוד דתניא אחד לו ואחד לדוד דברי ר״ע א״ל ר׳ יוסי עקיבא עד מתי אתה עושה שכינה חול אלא אחד לדין ואחד לצדקה קבלה מיניה או לא קבלה מיניה ת״ש דתניא אחד לדין ואחד לצדקה דברי ר״ע [23]א״ל ר׳ אלעזר בן עזריא עקיבא [24]מה לך אצל הגדה כלך אצל נגעים ואהלות אלא אחד לכסא ואחד לשרפרף כסא לישב עליו שרפרף להדום רגליו אמר רב נחמן האי מאן דידע לאהדורי למינים כרב אידית ליהדר ואי לא לא ליהדר אמר ההוא מינא לרב אידית כתיב [22]ואל משה אמר עלה אל ה׳ עלה אלי מיבעי ליה א״ל זהו מטטרון ששמו כשם רבו דכתיב [23]כי שמי בקרבו אי הכי ניפלחו ליה כתיב [23]אל תמר בו אל תמירני בו אם כן לא ישא לפשעכם למה לי א״ל הימנותא בידן דאפילו בפרוונקא נמי לא קבילניה דכתיב [24]ויאמר אליו אם אין פניך הולכים וגו׳ אמר ליה ההוא מינא לר׳ ישמעאל בר׳ יוסי כתיב [25]וה׳ המטיר על סדום ועל עמורה גפרית ואש מאת ה׳ מאתו מיבעי ליה א״ל ההוא כובס שבקיה אנא מהדרנא ליה דכתיב [26]ויאמר למך לנשיו עדה וצלה שמען קולי נשי למך נשיי מיבעי ליה אלא משתעי קרא הכי הכא נמי משתעי קרא הכי א״ל מנא לך הא מפרקיה דר״מ שמיע לי דא״ר יוחנן כי הוה דריש ר׳ מאיר בפרקיה הוה דריש תילתא שמעתא תילתא אגדתא תילתא מתלי ואמר ר׳ יוחנן ג׳ מאות משלות שועלים היו לו לרבי מאיר ואנו אין לנו אלא שלש אבות

מסורת הש״ס

א) כדי״ל מיתא מתמא, ב) [מנות דר״ל פ״ל ע״ס כמה טיעוים], ג) נכת קנא: ע״ס, ד) [ימא כח:], ה) הנדות אלו יש לכן פיוט (מנינר, ו) תגיגה יב., ו) רש״ל מוסקן זה, ח) ע״ז ה., ט) [ל״ל ולמתן], י) רש״ל מוסקן זה, כ) [ל״ל אלהיהם], ל) מנות פ״ב מי״ד, מ) תגיגה יב., נ) [לקמן סז: תגיגה יד.], ס) [ע״י פיכ״ה לקמן סז: ד״ה מדכרותיך], ע) [בפ״: סביה], פ) כפ״מ: מין, צ) כפ״מ: מינים, ק) כפ״מ: המינים, ר) [ועי׳ היטב יומות סב. ד״ה מ״ט דר׳ נתן אלינר׳ דכ״ה דכתיב זכו׳].

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה בכת אדם ולמקצה השמים מקלה ועד קלה:

מוסף רש״י

נמשל כבהמות נדמו. מי שמיה מושלת בו ביתוש שבבהמה נדמה (שבת קנא:). מסוף העולם ועד סופו היה. כשהיה שוכב היה ראשו למזרח ורגליו למערב (תגיגה יב.). על הארץ ולמקצה השמים. על הארץ היה (מגיגי לשמים (שם). אחור וקדם צרתני. שני פעמים יצרתני, תחלה נגוב ולבסוף שמל (שם). כלך אצל נגעים ואהלות. מהל מדברך עד שתגיע אלל נגעים ואהלות שהן הלכות עמוקות (תגיגה יד. לגירסת: בלך מדברותיך) מגע מדברך ופנה לנגעים ואהלות שהן חמורים ובסם אתה מתודע ולא בכנגדך (לקמן סז. לגירסת: בלה מדברותיך).

תורה אור השלם

1. וְאָדָם בִּיקָר בַּל יָלִין נִמְשַׁל כַּבְהֵמוֹת נִדְּמוּ:
תהלים מט יג
2. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ וְיִרְדּוּ בִדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל הָאָרֶץ וּבְכָל הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ:
בראשית א כו
3. מָה אֱנוֹשׁ כִּי תִזְכְּרֶנּוּ וּבֶן אָדָם כִּי תִפְקְדֶנּוּ:
תהלים ח ה
4. וְעַד זִקְנָה אֲנִי הוּא וְעַד שֵׂיבָה אֲנִי אֶסְבֹּל אֲנִי עָשִׂיתִי וַאֲנִי אֶשָּׂא וַאֲנִי אֶסְבֹּל וַאֲמַלֵּט:
ישעיהו מו ד
5. כִּי שְׁאַל נָא לְיָמִים רִאשֹׁנִים אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנֶיךָ לְמִן הַיּוֹם אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים אָדָם עַל הָאָרֶץ וּלְמִקְצֵה הַשָּׁמַיִם וְעַד קְצֵה הַשָּׁמַיִם הֲנִהְיָה כַדָּבָר הַגָּדוֹל הַזֶּה אוֹ הֲנִשְׁמַע כָּמֹהוּ:
דברים ד לב
6. אָחוֹר וָקֶדֶם צַרְתָּנִי וַתָּשֶׁת עָלַי כַּפֶּכָה:
תהלים קלט ה. 7. וְלִי

מה יקרו רעיך אל מה עצמו ראשיהם: תהלים קלט יז 8. זה ספר תולדת אדם ביום ברא אלהים אדם בדמות אלהים עשה אתו: בראשית ה א 9. ויקרא יי אלהים אל האדם ויאמר לו איכה: בראשית ג ט 10. הקיה כאדם עברו ברית שם בגדו בי: הושע ו ז 11. ועורל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה הנפש ההוא מעמיה את בריתי הפר: בראשית יז יד 12. ואמרו על אשר עזבו את ברית יי אלהי אבתם אשר כרת עמם בהוציאו אתם מארץ מצרים: דברים כט כד ואמרו על אשר עזבו את ברית יי אלהיהם וישתחוו לאלהים אחרים ויעבדום: ירמיהו כב ט 13. ויברא אלהים את האדם בצלמו בצלם אלהים ברא אתו זכר ונקבה ברא אתם: בראשית א כז 14. הבה נרדה ונבלה שם שפתם אשר לא ישמעו איש שפת רעהו: בראשית יא ז 15. וירד יי לראת את העיר ואת המגדל אשר בנו בני האדם: בראשית יא ה 16. ויבן שם מזבח ויקרא למקום אל בית אל כי שם נגלו אליו האלהים בברחו מפני אחיו: בראשית לה ז 17. ונקומה ונעלה בית אל ואעשה שם מזבח לאל העונה אתי ביום צרתי והי עמדי בדרך אשר הלכתי: בראשית לה ג 18. כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרבים אליו כיי אלהינו בכל קראנו אליו: דברים ד ז 19. ומי כעמך כישראל גוי אחד בארץ אשר הלכו אלהים לפדות לו לעם ולשום לו שם ולעשות לכם הגדולה ונוראות לארצך מפני עמך אשר פדית לך ממצרים גוים ואלהיו: שמואל ב ז כג 20. וזה הנית עד די כרקין רמיו ועתיק יומין יתב לבושה כתלג חור ושער ראשה כעמר נקא כרסיה שביבין די נור גלגלוהי נור דלק: דניאל ז ט 21. בגזרת עירין פתגמא ומאמר קדישין שאלתא עד דברת די ינדעון דחיא די שליט עלאה במלכות אנשא ולמן די יצבא יתנה ושפל אנשים יקים עליה: דניאל ד יד 22. ואל משה אמר עלה אל יי אתה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל והשתחויתם מרחק: שמות כד א 23. השמר מפניו ושמע בקלו אל תמר בו כי לא ישא לפשעכם כי שמי בקרבו: שמות כג כא 24. ויאמר אליו אם אין פניך הלכים אל תעלנו מזה: שמות לג טו 25. ויי המטיר על סדם ועל עמרה גפרית ואש מאת יי מן השמים: בראשית יט כד 26. ויאמר למך לנשיו עדה וצלה שמען קולי נשי למך האזינה אמרתי כי איש הרגתי לפצעי וילד לחבורתי: בראשית ד כג

Torah-Box.com
diffusion du judaïsme aux francophones
Tél. FR : 01.80.91.62.91 - Tél. ISR : 077.466.03.32 - contact@torah-box.com